

Kunnskapen i samfunnet

Forskning – så vel grunnforskning som ulike former for oppdragsforskning – er normalt både åpen og tilgjengelig, og i siste instans ment for allmenheten, selv om den ikke alltid formidles direkte til alle. Det er likevel gjennom undervisningen at ansatte i størst grad og regelmessig og bredt formidler forskningsbasert kunnskap direkte til en stor gruppe mennesker som skal ta den med ut i samfunnet. Den utadrettede formidlingen gjennom museumsutstillinger og andre populærvitenskapelige presentasjoner har også alltid hatt en spesiell status og rolle i universitetsansattes liv – ved UiB siden grunnleggelsen og tilbake til Bergens Museums tid.

I dette bindet behandles utdanning, formidling og forskning for og med stat og næringsliv. Det de tre ulike vitenskapspraksisene har felles, er at de har vært omdiskutert, ikke minst etter årtusensskiftet, og til ulike tider vært gjenstand for store omlegginger. Særlig på utdanningsfeltet har initiativet til det ofte kommet ovenfra, mens stillingen til det som inntil 1948 var Bergens Museum, lenge helst var et universitetsinternt spørsmål – tross den betydningen det hadde i bysamfunnet. I 1991 ble det faktisk foreslått å avvikle bruken av den gamle museumsbygningen (se kapittel 9 i bind 1). Kravet om avkolonisering av museene er derimot verken lokalt eller nasjonalt, men internasjonalt. Samarbeidet med næringslivet har på sin side i stor grad tatt farge av UiBs beliggenhet, med vekt på fisk og olje, og det har bidratt til å endre byens gamle marine- og industriområde. Naturligvis har det også reist overordnede diskusjoner om fri forskning versus oppdragsforskning.

Det første kapittelet, skrevet av Hege Roll-Hansen, tar for seg implementeringen av det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket som kobler utdanningene ved UiB til nasjonale og internasjonale systemer. Bolognaprosessen og kvalitetsreformen i 2003 førte til viktige utdanningspolitiske diskusjoner hvor ikke minst danningbegrepet ble sentralt. Hun viser betydningen av UiBs standpunkt i den nasjonale diskusjonen, og gjennom noen konkrete eksempler – etikksatsing, danningsemner og utviklingen av nye systemer for kvalitetssikring – viser hun hvordan fagmiljøene har reagert på de nye kravene, med både motstand og tilpasning.

I kapittel 2 undersøkes opplæringen i vitenskapsteori for UiBs doktorgradskandidater, og opprettelsen av Senter for vitenskapsteori (SVT). Åsmund Borgen Gjerde spør blant annet om hvordan undervisningen i vitenskapsteori har blitt legitimert, og hva kandidatene fra de tre allmennfakultetene, – Det matematisk naturvitenskapelige, Det samfunnsvitenskapelige og Det humanistiske fakultet (MN, SV og HF-fakultetene) – har lært. Et hovedfunn er at vitenskapsteori har framstått som en motvekt mot krav om effektivisering og samfunnsnytte. Kapittel 3 dreier seg om det som kan kalles flaggskipet i den forskningsbaserte utdanningen, hoved- og masteroppgaver, siden veilederne ofte bruker sin spesialkompetanse nokså direkte, og kanskje inkluderer studenter i forskningsprosjekter. Forfatterne, Leidulf Melve og Teemu Ryymin, vurderer ikke bare oppgavene i et slikt perspektiv, men med grunnlag i materiale fra Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap (AHKR) diskuteres studentarbeidene som forskning. Forsvarer hoved- og masteroppgavene en slik karakteristikk, og eventuelt på hvilken måte?

Endringer i formidlingsoppdraget og profesjonaliseringen av informasjon og kommunikasjon er tema i kapittel 4 og 5, begge skrevet av Roll-Hansen. I det første, «Hele verden i Bergen», brukes museets etnografiske samling til å diskutere betydningen av fagområdet kritisk museologi både for museumsvirksomheten og for kulturfagene ved UiB. Museets rolle i universitetet blir sett i lys interne og generelle museumspolitiske diskusjoner. Opprinnelsen til og historien om museets samlinger av eksotiske gjenstander diskuteres på bakgrunn av nye forståelser av norsk kolonialt engasjement. Ikke minst blir de komplekse problemstillingene knyttet til forskning

på, forvaltning og formidling av museets samiske materiale belyst. I kapittel 5 tar Roll-Hansen utgangspunkt i formidlingsdelen av UiBs samfunnsoppdrag. Hun følger den populærvitenskapelige formidlingen, folkeopplysningsarbeidet og dagens forskningsformidling i digitale medier. Utvekslingen og den bevisste satsingen på samarbeid med mediefaglige miljøer i regionen er et viktig tema, og det diskuteres hva institusjonelle føringer har betydd for enkeltforskernes formidling.

Den siste delen i bind 3 har tittelen «Vitenskap, stat og næringsliv». Nå er ikke forskning for stat og næringsliv helt fraværende andre steder i verket, men i disse fem kapitlene er det valgt tema som spesielt skal rette oppmerksomheten mot mulige gevinster, dilemmaer og utfordringer for universitetet. De to første kapitlene er skrevet av Roll-Hansen. I det aller første brukes NOU-er (Norges offentlige utredninger), med deltakelse fra ansatte ved UiB, som empirisk grunnlag. Hun viser hvordan UiB-forskere har bidratt med kunnskapsgrunnlag innenfor en rekke ulike politikkområder, særlig i utformingen av velferdspolitikken, der fagmiljøene ved UiB har vært spesielt aktive. Bidragene til de offentlige utredningene har også hatt stor betydning for utviklingen av de samfunnsvitenskapelige fagmiljøene ved UiB. Ikke minst har kvinne- og kjønnsforskningen vokst fram i tett kontakt med likestillings-, familie- og kjønnspolitiske diskusjoner, og UiB-forskernes innsats blir diskutert på bakgrunn av den bredere debatten om ekspertenes rolle i politikktutformingen og tesen om en stadig mer vitenskapsbasert politikk. Det andre (kapittel 7) handler om maktutredningene som et særtilfelle av politisk initiert forskning. Også disse utredningene fikk betydning for fagutviklingen innenfor samfunnsfagene ved UiB, som for de mediefaglige miljøene. Den første utredningen var landets inntil da største samfunnsvitenskapelige forskningsprogram, og ble ledet av profilerte forskere ved UiB. Makt- og demokratiutredningen (1998–2003) var både faglig og organisatorisk ganske ulik den første, men den stimulerte maktdiskusjoner i alle landets universitetsmiljøer. For UiB ble ikke minst diskusjonene om symbolsk og diskursiv makt viktige.

Mens bidragene til statlige utredninger er hovedtema i de første to kapitlene, er det relasjoner mellom universitet, stat og næringsliv som er i sentrum i de tre siste kapitlene i bind 3. De er

skrevet av Kari Tove Elvbakken og Terje Finstad. De tre kapitlene har et felles utgangspunkt i en ambisjon om å undersøke hvordan slike relasjoner utspiller seg i konkrete felt og over lengre tid. To forskningsfelt behandles: forskning knyttet til fisk og havressurser, og oljeforskning. Fiskeforskning har lange røtter, fra Bergens Museums virke og fra tiden da det som etter hvert ble til det statlige Havforskningsinstituttet, kom til Bergen med Fiskeridirektoratet i 1900. Oljeforskningen er selvsagt mye nyere. Den kan spores tilbake til først på 1960-tallet. Spenninger mellom grunnforskningsinteresser og næringsinteresser drøftes i begge kapitler. Staten har hatt skiftende og ulike roller, men har sjelden vært fraværende. I det siste kapitlet er det innovasjonsvendingen – ønsket om at universitetene skulle bidra til næringsutvikling – som tas opp til drøfting. Ønsker om byutvikling, næringsutvikling og vitenskapelig nyvinning samlet seg i mangslungne prosjekter i byer over hele Europa og i USA fra 1980-tallet. I forlatte fabrikkområder, som i Bergens forlatte skipsverft og marinebase, skulle ny industri blomstre ved hjelp av offentlig finansiert forskning og universitetsansattes hoder og hender. Slik fikk også vitenskapen noen nye plasser og steder, og forbindelsen kan trekkes mellom dette kapitlet og bidragene i verkets første bind.